Model Paper - II : 2024-25

Class - XII

Time : 3:15 Hours **Subject : Sanskrit Literature** **M.M. : 80**

GENERAL INSTRUCTIONS TO THE EXAMINEES:

परीक्षार्थियों के लिए सामान्य निर्देश:–

- ***Candidate must write first his/her Roll No. on the question paper compulsory.***
  परीक्षार्थी सर्वप्रथम अपने प्रश्न पत्र पर नामांक अनिवार्यत: लिखें।
- ***All the questions are compulsory.***
  सभी प्रश्न हल करने अनिवार्य हैं।
- ***Write the answer to each question in the given answer-book only.***
  प्रत्येक प्रश्न का उत्तर दी गई उत्तर-पुस्तिका में ही लिखें।
- ***For questions having more than one part, the answers to those parts are to be written together in continuity.***
  जिन प्रश्नों में आन्तरिक खण्ड है, उन सभी के उत्तर एक साथ ही लिखें।
- ***Write down the serial number of the question before attempting it.***
  प्रश्न का उत्तर लिखने से पूर्व प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।

खण्ड-अ

01. वस्तुनिष्ठप्रश्ना:-

(i) वस्तूनां संग्रहप्रवृत्ते: त्याग: क:भवति ? 1

(1) संशय: (2) सुखलाभ: (3) तप: (4) अपरिग्रह:

(ii) श्रीनायारस्य पार्श्वे पत्रं कया प्रेषितम् ? 1

(1) सुश्री मेर्‍या (2) कमलया (3) निवेदितया (4) कृतिकया

(iii) षोडशवर्ष देशीयो गौरो युवा क: आसीत् ? 1

(1) चन्द्रापीड: (2) शिववीरचर: (3) शुकनाश: (4) महाराजरघु:

(iv) प्रीतिलक्षणं कतिविधं भवति ? 1

(1) त्रिविधम् (2) षड्विधम् (3) पञ्चविधम् (4) सप्तविधम्

(v) सत्कवि: कौ द्वौ अपेक्षते ? 1

(1) अलंकारौ (2) माधुर्यौजौ (3) शब्दार्थौ (4) रसौ

(vi) अन्तगुरू: क: गण: कथ्यते ? 1

(1) सगण: (2) नगण: (3) यगण: (4) भगण:

(vii) ''नि: श्वासान्ध: इवादर्शश्चन्द्रमा न प्रकाशते'' - इत्यत्र कोऽलक्ड़ार: ? 1

(1) उपमा (2) उत्प्रेक्षा (3) रूपकम् (4) अर्थान्तरन्यास:

(viii) ''पठन्'' इत्यत्र किं प्रत्ययं भवति ? 1

(1) शानच् (2) शतृ (3) क्त (4) इन्

(ix) 'रमेश:' इत्यत्र क: सन्धि: ? किं च सूत्रम् ? 1

(1) गुण: (आद्‌गुण:) (2) यण् (इकायणचि)

(3) अयादि: (एचोऽयवायाव:) (4) दीर्घ: (अक: सवर्णे दीर्घ:)

(x) सहसा किं न विदधीत ? 1

(1) क्रियाम् (2) चलनम् (3) पठनम् (4) भक्तिम्

02. रिक्तस्थानानि पूरयत- (- प्रकृति - प्रत्ययं संयोगं कृत्वा लिखत।)

(i) शरीरमात्रेण नरेन्द्र : .... । (स्था + शतृ)

(ii) लवमुत्सगृड्‌ढे .... आत्मगतम् । (ग्रह् + क्त्वा)

(iii) वयं योगविषये .... उत्सुका: स्म:। (ज्ञा + तुमुन्)

(iv) तस्य माता .... अस्ति। (चतुर + टाप्)

03. अतिलघुत्तरात्मक प्रश्न-

(i) भोजप्रबन्धस्य रचयिता क: ? 1

(ii) नारायणपण्डित: कस्य रचयिता ? 1

(iii) 'वेद' इति शब्द कथं निष्पद्यते ? 1

(iv) के अपौरूषेय: मन्यन्ते ? 1

(v) पुराणानाम् संख्या कति ? 1

(vi) अश्वघोषस्य मातु: किन्नाम आसीत् ? 1

(vii) 'कुसुमलक्ष्मी:'इति उपन्यासस्य रचयिता क: ? 1

(viii) 'राष्ट्रवेद:' इति काव्यस्य रचयिता क: ? 1

(ix) मानवंशमहाकाव्यस्य प्रणेता: क: ? 1

(x) पं. गणेशरामशर्मण: कथा संग्रहस्य किन्नाम ? 1

04. अधोलिखितश्लोक अंशस्य अलंकारस्य लक्षणं लिखत - 1

''मृदुलतान्तलतान्तम लोकयत् ।''

खण्ड-ब

05. अधोलिखितयो: छन्दसो: एकस्य छन्दस: लक्षणमुदाहरणं च लिखत - 2

(i) शिखरिणी (ii) उपजाति

06. अधोलिखित - श्लोकांशस्य गणचिह्नं प्रदर्शयन् छन्दस: नामोल्लेखं कुरूत - 2

''पृथिव्यां पुत्रास्ते जननि बहव: सन्ति सरसा: ।''

07. हिन्दीभाषायां सप्रसंग भावार्थ लिखत - 2

''कोटीश्चतस्रो दश चाहर।''

08. अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं लिखत- 2

अस्ति यद्यपि सर्वत्र नीरं नीरज - राजितम् ।

रमते न मरालस्य मानसं मानसं विना।।

09. अधोलिखितपदानां सूत्रोल्लेखपूर्वकं संधिविच्छेदं कुरूत - 2 + 2 = 4

(i) नोपसर्पति (ii) उत्पाद:

10. अधोलिखितम् अपठितगद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत–

इदंहि विज्ञान प्रधानं युगम्। 'विशिष्टं ज्ञानं विज्ञानम्' इति कथ्यते। अस्यां शताब्द्यां सर्वत्र विज्ञानस्यैव प्रभावो दरी दृश्यते। अधुना नहि तादृशं किमपि कार्यं यत्र विज्ञानस्य साहाय्यं नापेक्ष्यते। आवागमने, समाचारप्रेषणे, दूरदर्शने, सम्भाषणे, शिक्षणे, चिकित्सा क्षेत्रे, मनोरंजनकार्ये, अन्नोत्पादने, वस्त्रनिर्माणे, कृषिकर्मणि तथैवान्यकार्यकलापेषु विज्ञानस्य प्रभावस्तदपेक्षा च सर्वत्रैवानुभूयते।

(क) एकपदेन उत्तरत– ½×2=1

(i) इदंहि कीदृशं युगम् ?

(ii) सर्वत्र कस्यैव प्रभावो दरीदृश्यते ?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत– 2+2=4

(i) विज्ञानं किम् कथ्यते ?

(ii) सर्वकार्यकलापेषु कस्य प्रभावः च सर्वत्रैवानुभूयते ?

(ग) भाषा-सम्बद्धकार्यम्– 1+1=2

(i) उपर्युक्तगद्यांशे 'इदम्' सर्वनामपदस्य संज्ञापदं किमस्ति ?

(ii) उपर्युक्तगद्यांशे 'अनुभूयते' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं प्रयुक्तम् ?

(घ) अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत । 1+1=2

खण्ड–स

11. अधोलिखितं पठितगद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–

तस्मै राज्ञे व्ययार्थं रत्नचुष्टयं दास्यामि। ऐ तेषां महात्म्यम् - एकं रत्नं यद्वस्तु स्मर्यते तद्ददाति। द्वितीयरत्नेन भोजनादिकममृततुल्यमुत्पद्यते। तृतीयरत्नाच्चतुरग्ङ् बलं भवति। चतुर्थाद्रत्नाद्दिव्याभरणानि जायन्ते। तदेतानि रत्नानि गृहीत्वा राज्ञो हस्ते प्रयच्छेति।

(i) यथानिर्देशं उत्तरं लिखत–

(क) समुद्रः कस्मै रत्नचतुष्टयं दास्यति ? (एकपदेन उत्तरत) 1

(ख) चतुर्थरत्नात् कानि जायन्ते ? (एकपदेन उत्तरत) 1

(ग) द्वितीयरत्नेन किम् उत्पद्यते ? (पूर्णवाक्येन उत्तरत) 1

(ii) भाषिककार्यम् -

(क) 'एकं रत्नम् 'इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किमस्ति ? 1

(1) दास्यामि (2) उत्पद्यते (3) ददाति (4) भवति

(ख) 'राज्ञे' इति संज्ञापदस्य अत्र सर्वनामपदं किम् ? 1

(1) एतेषां (2) तस्मै (3) अस्य (4) यत्

12. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत–

''कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन।
मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते संगोऽस्त्वकर्मणि।।

(क) यथानिर्देशम् उत्तरम् लिखत–

(i) कस्मिन् एव ते अधिकारः ? (एकपदेन उत्तरत) 1

(ii) त्वम् किम् मा भूः ? (एकपदेन उत्तरत) 1

(iii) ते कुत्र संगः मा अस्तु ? (पूर्णवाक्येन उत्तरत)

(ख) भाषिककार्यम्–

(i) 'अस्तु' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ? 1

(1) हेतुः (2) अधिकार (3) सग्ङ् (4) ते

(ii) 'नहि' इत्यर्थे अत्र कः पर्यायः ? 1

(1) भूः (2) मा (3) अस्तु (4) हेतु

13. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत-

(एतत् सर्वं श्यामपट्टे योगाचार्यः लिखति अवबोधयदि च, छात्राः च प्रसन्नमनसा अवगच्छन्ति, स्वपुस्तिकासु चाऽपि लिखन्ति।)

सागर : - आचार्य ! अन्यदपि ज्ञातुमुत्सुकाः वयं विस्तरेण।

योगाचार्यः - अधुना योगाग्ड़ानां नामानि लक्षणानि चावबोधयामि - 'यमनियमासन - प्राणायामप्रत्यहार - धारणा - ध्यानसमाधयोऽष्टावग्ड़ानि।

सागरिका - कः तात्पर्यः अस्य एतादृशस्य दीर्घवाक्यस्य ? किञ्चिदपि नावगम्यते .... ।

(क) यथानिर्देशम् उत्तरं लिखत -

(i) श्यामपट्टे कः लिखत ? (एकपदेन उत्तरत) 1

(ii) छात्राः कुत्र लिखन्ति ? (एकपदेन उत्तरत) 1

(iii) योगस्य कति अग्ड़ानि भवन्ति ? नामानि लिखत । (पूर्णवाक्येन उत्तर लिखत) 1

(ख) भाषिककार्यम् -

(i) 'अष्टौ' इति विशेषणस्य अत्र विशेष्यपदं किम् ? 1

(1) नामानि (2) अग्ड़ानि (3) लक्षणानि (4) वाक्यानि

(ii) 'मननम्' इत्यर्थे अत्र कः पर्यायः ? 1

(1) यमः (2) प्राणायामः (3) ध्यानम् (4) प्रत्याहारः

14. रेखांकितपदेषु प्रश्ननिर्माणं कुरूत- (केषांचित् त्रयाणाम्) 3

(i) श्रीदासः तत्पत्रमुद्घाटि तवान् ।

(ii) षड्विधं प्रीतिलक्षणम्।

(iii) पापात् सन्मित्रं निवारयति।

(iv) तस्मात् योगाय युज्यस्व ।

(v) अहं वाल्मीकेः पुत्रोऽस्मि।

15. अधोलिखितयोः अंलकारयोः कस्यचिद् एकस्य लक्षणम् उदाहरणं च लिखत । 2

(i) रूपकम् (ii) उत्प्रेक्षा

खण्ड-द

16. अधोलिखित रेखांकितशब्दान् आधारीकृत्य विभक्तिं तत्कारणञ्च लिखत् (केषाञ्चित् चतुर्णाम्) 4

(i) बालका : अश्वम् अनु धावति।

(ii) सज्जनः दुर्जनाय ईर्ष्यति ।

(iii) पशूनां मध्ये कृष्णः अस्ति।

(iv) रामेण सह सीता वनम् अगच्छत्

(v) भवनस्य उपरि खगाः सन्ति।

(vi) जयदेवः संस्कृते चतुरः अस्ति।

17. निम्नलिखितषु विषयेषु कमपिविषयोऽपरि 50-60 शब्देषु संस्कृतभाषायां निबन्धं लिखत- 5

(i) महाकविः कालिदासः

(ii) सदाचारः

(iii) श्रमस्य महत्त्वम्

18. अधोलिखितवाक्यानां संस्कृतभाषायाम् अनुवादः करणीयः। (केषांचित् पञ्चानाम्) 5

(i) शिक्षक के साथ छात्र जाता है।

(ii) भक्त हरि को भजता है।

(iii) विवाद मत करो ।

(iv) माली वृक्ष से पुष्प चुनता है।

(v) तुम्हारा कल्याण हो।

(vi) विद्या विनय देती है।

(vii) छात्र विद्यालय से घर जाते है।